PRAVA STARIJIH OSOBA U HRVATSKOJ

SAŽETAK POSEBNOG IZVJEŠĆA PUČKE PRAVOBRANITELJICE

ožujak 2026.

ANALIZA STANJA I PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE LJUDSKIH PRAVA STARIJIH OSOBA U REPUBLICI HRVATSKOJ

REPUBLIKA HRVATSKA
Pučka pravobraniteljica

Izrazi koji se koriste u ovom Sažetku izvješća, a imaju rodno značenje, odnose se jednako na muški i ženski rod.

DOSTOJANSTVO
U STAROSTI
JE **PRAVO**,
A NE
PRIVILEGIJ.

Starije osobe – zaštita njihovih prava i borba protiv diskriminacije s kojom se suočavaju - godinama su jedan od prioriteta rada institucije pučke pravobraniteljice. Ovo posebno izvješće nastavak je tog rada i cilj mu je upravo **prava starijih osoba staviti u veći fokus Hrvatskog sabora i javnosti**.

Priprema posebnog izvješća, za razliku od godišnjih izvješća pučke pravobraniteljice, nije zakonska obveza, već odabir, **reakcija na probleme s kojima se starije osobe susreću te stvaranje prilike za snažnije zagovaranje zaštite prava starijih osoba u Hrvatskoj i suzbijanja njihove diskriminacije**. Pri tom, u skladu s obvezama iz Poslovnika Hrvatskoga sabora, u nastavku se nalazi Sažetak posebnog izvješća pučke pravobraniteljice o pravima starijih osoba.

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine u Hrvatskoj živi 869.239 osoba starijih od 65 godina, što je 22% ukupnog broja stanovništva.

Razmatranje trenutnog stanja, posebice problema s kojima su mnogi od njih suočeni i mogućih poboljšanja te zapravo bolja zaštita prava starijih osoba, važna je primarno zbog njih. No, bolja zaštita prava starijih osoba važna je zbog svih građana: onih koji su sami trenutno starije osobe, onih koji imaju (ili su imali) starije članove obitelji, a naposljetku i svi ćemo, uz malo sreće, jednoga dana biti - starija osoba. Ne manje važno, zaštita prava starijih obveza je socijalne države, što Hrvatska po svom Ustavu jest. U društvu koje je sve polariziranije, gdje nedostaje solidarnosti i međusobnog razumijevanja, ova tema traži, ali i omogućava, građenje većeg društvenog i političkog konsenzusa, kroz afirmaciju zaštite ljudskog dostojanstva kao vrijednosti koju svi dijelimo.

U posebnom izvješću na jednom mjestu dajemo pregled problema s kojima se stariji u Hrvatskoj svakodnevno suočavaju, podatke i primjere koji ih ilustriraju i **32 preporuke koje te probleme mogu ukloniti ili umanjiti**.

Hrvatskom saboru je u svibnju 2024. podnesen je Prijedlog Rezolucije o položaju i pravima starijih osoba, no ista još nije raspravljena. U prosincu 2024. Hrvatski sabor usvojio je Deklaraciju o pravima umirovljenika i osoba starije životne dobi, u kojoj poziva na zaštitu dostojanstva i prava starijih osoba, što pozdravljamo, jer je Deklaracija prepoznala niz problema s kojima se stariji suočavaju. No, Deklaracija ne sadrži mjere i korake kako ostvariti u njoj navedeno. Ovo posebno izvješće pučke pravobraniteljice naslanja se na navedeni pristup, detaljnije analizirajući različite probleme te moguća rješenja.

Ključ promjene leži u implementaciji, a što je na nadležnim tijelima. Stoga, između ostalog, preporučamo i donošenje dugoročnog strateškog dokumenta, usmjerenog specifično na ostvarivanje prava starijih osoba, koji bi se naslanjao na usvojenu Deklaraciju o pravima umirovljenika i osoba starije životne dobi te ovo posebno izvješće i u njemu navedene preporuke, a u kojem bi bile jasno definirane mjere i aktivnosti iz različitih područja odnosno resora, koje bi se provodile u cilju poboljšanja položaja starijih u praksi.

Trenutno je u najavi i predlaganje odnosno donošenje Zakona o starijim osoba, kako bi se cjelovito uredila prava starijih osoba. Iako isto pozdravljamo u pogledu namjere jačanja

vidljivosti i afirmacije prava starijih osoba, kako u javnosti nisu dostupne informacije što bi točno obuhvaćao ovaj zakon te s obzirom na brojnost propisa koji se trenutno odnose i na prava starijih osoba, nije jasno kako će se izbjeći preklapanje s drugim propisima. U svakom slučaju, važno je ostvariti i cilj veće afirmacije i vidljivosti prava starijih osoba, ali isto ne smije biti samo na deklarativnoj razini, već putem konkretnih promjena u praksi, koje će voditi boljem životu za starije u Republici Hrvatskoj.

Posebno izvješće na jednom mjestu:

- upozorava na **ageizam i diskriminaciju temeljem dobi** s kojom se suočavaju starije osobe
- govori o **razmjeru siromaštva** starijih osoba koje je povezano s visinom mirovina i/ili visinom socijalnih naknada
- iznosi **zapažanja vezana uz mirovinski sustav**
- daje jedinstveni pregled problema **nasilja nad starijima**
- ukazuje na **probleme vezane uz domove za starije**, u kojima su se posljednjih godina bilježi niz povreda prava, uključujući i situacije nečovječnog i ponižavajućeg postupanja
- ističe **poteškoće starijih u ostvarivanju prava na zdravlje**, s posebnim osvrtom na **nedostatak palijativne skrbi**
- po prvi puta stavlja pojačan fokus na probleme s kojima se suočavaju **osobe koje žive s demencijom i članovi njihovih obitelji**
- ocrtava pozitivne pomake i još uvijek prisutne poteškoće u zaštiti starijih osoba od **zlouporaba ugovora o uzdržavanju**
- analizira **utjecaj novih tehnologija na starije osobe**.

Ovo Izvješće također je put prema podizanju svijesti o **raznolikosti osoba starije životne dobi**. Kao starije osobe ovo Izvješće uzima osobe od 65 i više godina. Pri tome, dakako, postoje značajne razlike među potrebama osoba od, primjerice, 65 i 80 godina, kao i velike individualne razlike među starijim osobama.

S jedne strane, starije je osobe korisno i potrebno radi zaštite njihovih prava tretirati kao društvenu skupinu, no istovremeno treba uvažavati i njihovu heterogenost. U kontekstu diskriminacije *dob* odnosno starija životna dob zajednička je karakteristika koja utječe na položaj starijih osoba kao skupine u društvu te je u tom smislu potrebno razmatrati i **strukturnu diskriminaciju starijih osoba**. No, dob kao karakteristika je istovremeno isprepletena i s drugim karakteristikama poput spola, zdravstvenog stanja ili invaliditeta, imovnog stanja, etničkog podrijetla ili razine obrazovanja, pri čemu su neke od njih ujedno karakteristike većeg broja svih starijih osoba. Primjerice, narušeno zdravstveno stanje ili slabije imovno stanje odnosno siromaštvo karakteristika su većeg broja starijih, pa iako među njima postoje iznimno zdrave i vitalne osobe te one imućnije, sam postotak starijih koji to nisu opravdava i neke generalizacije o starijima kao skupini. Kada je riječ o diskriminaciji temeljem

više osnova istovremeno govorimo o tzv. **intersekcijskoj diskriminaciji**. Osim razmatranja diskriminacije svake osobe pojedinačno u nekom konkretnom slučaju, na razini društva potrebno je razmatrati i intersekcijsku diskriminaciju pojedinih skupina starijih osoba, kao što su **starije žene**. Primjerice, UN-ova neovisna stručnjakinja o pravima starijih ističe da, iako žene čine većinu starijih osoba, ključni doprinosi, iskustva i potrebe starijih žena i dalje ostaju u velikoj mjeri nevidljivi i zanemareni.

Nadamo se da će Izvješće **doprinijeti promjeni u pristupu svakoj starijoj osobi,** koji će se temeljiti na **poštivanju i dostojanstvu**, kako u osobnim i obiteljskim odnosima, tako i u medijima, a ponajviše u svakodnevnom ostvarivanju zajamčenih prava. Ageizam koji je prisutan u društvu, javne politike i javnost tek trebaju prepoznati i prevenirati, čemu se nadamo doprinijeti ovim izvješćem. Poštivanje prava starijih temelj je za dostojanstven život, koji uključuje mogućnost izbora, autonomiju i sudjelovanje u društvu.

Društvena izolacija i usamljenost postaju sve raširenији problemi, a Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) prepoznaje kako su u tom pogledu posebno ranjive starije osobe. Prema SZO, usamljenost može ozbiljno utjecati na zdravlje, kvalitetu života i dugovječnost starijih. Često osjećanje usamljenosti povezano je s ranijom smrću, s povećanim rizikom od koronarne bolesti srca i moždanog udara, depresijom, kognitivnim padom i povećanim rizikom od Alzheimerove bolesti. Usamljenost starijih pri tome je i posljedica promjena u društvu koje je sve manje povezano, kao i promjena života obitelji.

Potrebno bi bilo poticati pristup **aktivnog starenja**, koji podržava aktivno sudjelovanje u svim aspektima života zajednice. Starije osobe imaju i mogu imati pozitivan utjecaj na društvo na različite načine: volontiraju i pružaju mentorstvo, aktivno sudjeluju u građanskom životu, pridonoseći demokratskim procesima, često pružaju podršku svojim obiteljima i zajednicama. Ta podrška resurs je koji pridonosi društvenoj koheziji i obogaćuje društvo.

Kao institucija imamo **jedinstveni uvid** u probleme starijih osoba u Hrvatskoj – i od samih starijih osoba kroz pritužbe koje nam šalju i po kojima onda postupamo, ali i u direktnom kontaktu s njima, izvan ureda, uključujući i u domovima za starije, te putem suradnje s organizacijama civilnog društva, uključujući i organizacije umirovljenika. Uvid imamo i kroz rad na predmetima koje pokrećemo na vlastitu inicijativu kada za probleme doznamo u medijima, na različitim sastancima ili tijekom terenskih obilazaka, upozoravamo na utjecaj zakona i drugih propisa na starije osobe, obilazimo domove za starije gdje promatramo uvjete smještaja i postupanje prema starijima te bez nadzora razgovaramo sa starijima koji su tamo smješteni i sa zaposlenicima, pratimo statističke pokazatelje i znanstvena istraživanja, a svake godine prikupljamo sveobuhvatne informacije od tijela javne uprave, ali i brojnih drugih dionika, uključujući organizacija civilnog društva, za potrebe analize stanja ljudskih prava i jednakosti u Hrvatskoj, uključujući i vezano za starije osobe.

Sve ovo u mogućnosti smo raditi jer smo višemandatno tijelo sa širokim rasponom ovlasti koje su nam dodijeljene kroz Zakon o pučkom pravobranitelju, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja te Zakon o zaštiti prijavitelja

nepravilnosti. Upravo ovi mandati omogućuju nam da, baveći se brojnim različitim temama i ljudskim pravima u odnosu na sve građane, pa tako i za starije, ali i specifično diskriminacijom temeljem starije životne dobi, vidimo probleme, njihovu međusobnu povezanost, ali i moguća rješenja.

Konačno, osim u okvirima Hrvatske, na snažnijem jačanju ljudskih prava i suzbijanju diskriminacije starijih osoba radimo i na europskoj i međunarodnoj razini, pri čemu je doprinos bio najvidljiviji kroz zagovaranje donošenja **Konvencije o pravima starijih osoba** sudjelovanjem na zasjedanjima UN-ove Radne skupine za starenje.

Posebno izvješće pučke pravobraniteljice sadrži pregled stanja po navedenim područjima, citate iz pritužbi kao ilustracije problema, veliki broj statističkih podataka i 32 preporuke za poboljšanja.

Sve preporuke navodimo i u ovom Sažetku, prema poglavljima.

Preporuke

Ageizam i diskriminacija temeljem dobi

1. **Ministarstvu zdravstva**, da predloži izmjene Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju kojima će osobama koje su u radnom odnosu osigurati mogućnost pružanja skrbi starim i nemoćnim roditeljima i drugim bliskim članovima obitelji

Siromaštvo i starije osobe

2. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da poveća iznose zajamčene minimalne naknade i nacionalne naknade za starije te uvede njihovo usklađivanje dva puta godišnje
3. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da osigura da područni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad postupaju u zakonom propisanim rokovima u postupcima priznavanja prava na inkluzivni dodatak
4. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da osigura da područni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad nastave s postupkom priznavanja prava na inkluzivni dodatak i nakon smrti osobe koja je predala zahtjev te o istom donesu rješenje
5. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da u suradnji sa starijima i organizacijama civilnog društva žurno osmisli i provede konkretne mjere radi zaustavljanja rasta siromaštva starijih osoba

Mirovine

6. **Ministarstvu financija**, da ukine porez na dohodak od mirovina
7. **Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje**, da smanji dugotrajnost u postupanju, na način da osigura bržu isplatu prve mirovine

Nasilje nad starijima

8. **Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije**, da izmjeni Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji kako bi omogućio bolje praćenje nasilja nad starijima u obitelji
9. **Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu zdravstva i Akademiji socijalne skrbi**, da educiraju djelatnike o svim oblicima nasilja nad starijim osobama
10. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da osmisli mjere za zaštitu i podršku starijima koji su izloženi psihičkom ili ekonomskom nasilju ili zanemarivanju, kao teže prepoznatljivim i teže vidljivim oblicima nasilja, te da tim specifičnim mjerama dopuni Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji
11. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da provede nacionalno istraživanje o pojavnosti nasilja nad starijim osobama, koje bi uključivalo i obiteljsko i institucionalno nasilje
12. **Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije**, da pri idućim izmjenama Kaznenog zakona predloži proširenje liste karakteristika iz čl. 87. st. 21. (zločin iz mržnje) na način da uključuje i dob
13. **Hrvatskom saboru**, da utemelji Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad starijim osobama

Domovi za starije i nemoćne

14. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da u suradnji s jedinicama područne (regionalne) samouprave smanji liste čekanja za smještaj osiguravanjem učinkovitog i transparentnog sustava prijave za ulazak u državne i decentralizirane domove za starije i nemoćne
15. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da žurno osmisli dugoročnu politiku zapošljavanja kvalificiranog kadra u domove za starije i nemoćne
16. **Osnivačima i domovima za starije i nemoćne**, da osiguraju sredstva i opreme domove sukladno potrebama korisnika

17. **Osnivačima i domovima za starije i nemoćne**, da osiguraju uvjete za brzu i učinkovitu evakuaciju nepokretnih korisnika u kriznim situacijama
18. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi predloži pritužbeni put za korisnike domova za starije i nemoćne koji nisu državni domovi
19. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da unaprijedi i održava ažurnom listu pružatelja socijalnih usluga smještaja
20. **Osnivačima i domovima za starije i nemoćne**, da za svoje zaposlenike organiziraju edukacije o ljudskim pravima starijih u dugotrajnoj skrbi
21. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, da unaprijedi skrb i njegu korisnika 3. i 4. stupnja u domovima za starije na način da izmjenama Pravilnika o mjerilima za pružanje socijalnih usluga propiše rad medicinskog osoblja u svakoj smjeni

Pravo na zdravlje

22. **Ministarstvu zdravstva**, da u suradnji s nadležnim komorama, kontinuirano osigurava edukaciju o suzbijanju diskriminacije starijih u zdravstvenom sustavu
23. **Ministarstvu zdravstva**, da žurno donese Nacionalni program razvoja palijativne skrbi

Alzheimerova bolest i druge demencije

24. **Vladi RH**, da žurno usvoji Akcijski plan za skrb za osobe s demencijom
25. **Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike**, **Ministarstvu zdravstva i jedinicama područne (regionalne) samouprave**, da razvijaju smještajne kapacitete i izvaninstitucijske usluge za osobe oboljele od demencije i članove njihovih obitelji
26. **Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje**, da uključi barem jedan lijek iz skupine antidementiva na Osnovnu listu lijekova HZZO-a

Moderne tehnologije i starije osobe

27. **Svim javnopravnim tijelima**, da osiguraju dostupnost javnih usluga i u tradicionalnom obliku, a ne samo digitalno
28. **Svim jedinicama regionalne (područne) samouprave**, da u domovima za starije i nemoćne, kojima su osnivači, osiguraju pristup Internetu za korisnike domova

Zaštita ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije starijih osoba na međunarodnoj i regionalnoj i nacionalnoj razini

29. **Vladi RH**, da podrži donošenje UN-ove Konvencije o pravima starijih osoba
30. **Vladi RH**, da ratificira Revidiranu Europsku socijalnu povelju Vijeća Europe
31. **Državnim tijelima**, da sustavno prikupljaju podatke potrebne za adresiranje prepreka u ostvarivanju prava starijih, razvrstane po različitim podkategorijama dobi
32. **Hrvatskom saboru**, da donose dugoročni strateški dokument usmjeren na ostvarivanje prava starijih osoba